

NOTES D'ANTROPONÍMIA DE LA POSSESSIÓ DE VINROMÀ (MURO), I ALGUNS TOPONÍMICS MÉS

Gabriel Alomar Garau

XXI Jornada d'Antroponímia i Toponímia. Santa Maria del Camí, 2008

L'estudi toponímic de la possessió de Vinromà, dins el terme de Muro, va ser objecte de manera primerenca de la comunicació presentada en les XIX Jornades d'Antroponímia i Toponímia (Alomar Garau, 2007), i que duia per títol, precisament, *Toponímia de Vinromà (Muro)*. En ella es donava a conèixer el sistemàtic i primer recull dels noms de lloc fet d'aquesta possessió. La investigació conté ja alguns apunts sobre el marc històric i geogràfic del predi, i proporciona la interessant xifra de 70 noms adscrits als seus límits més actuals. Tanmateix, el lloc de Vinromà –i el seu toponímic mateix– apareix citat en certes investigacions de més ample abast que han tingut com a objecte d'estudi l'empremta toponímica medieval a l'illa de Mallorca (Poveda, 1988; Mas Forners, 1993; Soler, 2001; Rosselló Bordoy, 2005, entre d'altres autors) o la història del municipi de Muro (Alomar Esteve i Rosselló Vaquer, 1989). Així, la intenció d'aquesta nova comunicació és fer, un cop més, aportacions originals a la toponomàstica del lloc estudiat, tot centrant-se en aquesta ocasió en la seva antroponímia, és a dir en els noms de persona que apareixen relacionats –per una raó de tinença o propietat de la terra, o bé simplement de parentiu– amb Vinromà.

L'interès de l'estudi del que fou el *rafal* de Vinromà rau, en primer lloc, en la permanència històrica i la quasi inalterabilitat del nom al llarg d'uns vuit segles, la qual cosa permet fer comparacions històriques i geogràfiques –incloses les estrictament cartogràfiques–, com també de caràcter filològic, en aquells treballs que tenen per objecte d'estudi l'evolució de l'ordenament territorial i social de Mallorca en general i del *ÿuz'* o districte aràbic de *Mūruh* en particular (Maria de la Salut, Llubí, Muro i Santa Margalida). Per altra banda, les fonts documentals en les que es fa esment de Vinromà són antigues i variades, la qual cosa posa de manifest la importància d'aquesta possessió en els distints contextos històrics, i que no s'ha traduït –sortosament, al meu entendre– en fama.

Hi ha que fer notar que Vinromà sembla ser, d'entrada, un antropotònim. La seva etimologia és indubtablement àrab, per bé que hi ha al menys dues versions versemblants sobre el seu significat: d'una banda, *Vinromà* [vinřomá], etimològicament, per al DCVB ve de l'àrab IBN RUMMĀN (nom propi personal), en què, com és sabut, el substantiu *ibn*, 'del fill de', és un constituent constant de l'estructura onomàstica àrab. Voldria dir, doncs, 'del fill del cristià' i procediria d'un nou significat donat en àrab al llatí

ROMANUS, segons el qual *rūm* és la transcripció àrab del mot *romà*, amb el significat de ‘cristià’ (s’empra genèricament per designar bizantins i cristians). No és, Vinromà, un mossarabisme, sinó un nom àrab format a partir d’un llatíisme de la llengua àrab. D’altra banda, s’ha suggerit la idea segons la qual RUMMĀN té en àrab el significat de ‘magranes’, i, per tant, no pot descartar-se un IBN RUMMĀN que s’hauria de traduir com ‘del fill d’en Magrana’, considerat, aquest Magrana, un malnom. Sigui com sigui, la forma *Vin-* del nom Vinromà és una variant de *Binromà* en què el pas a *Vin-* seria del segle XIII en el cas de les Coves de Vinromà (a la Plana Alta, Castelló), i més modern en el cas de Muro¹.

ANTROPONÍMIA DE VINROMÀ EN ELS NOMS DELS SEUS PROPIETARIS

Any 1310 (c.) i següents: Bernat Cima, Jaume de Cima, Pere de Cima

El nom de Bernat Cima és presumiblement el que primer es pot relacionar amb la propietat de la possessió de Vinromà, topònim que apareix en el llinatge d’un dels seus fills: Jaume de Cima *de Vinromà*. Gabriel Alomar Esteve, tot fent una cita de Bover i Furió, comenta la possibilitat que Vinromà hauria pertangut a Jaume Cima, germà del bisbe de Mallorca Pere de Cima († 1387), d’uns Cima rossellonesos, idea que emana d’un escrit del segle XVIII que transcriu el text d’una làpida sepulcral –avui desapareguda– de Pere de Cima, a l’església de Sant Francesc de Palma –làpida desapareguda probablement en la reforma del s. XVIII–: “CARNER DEL REVEREND PERE DE CIMA, FRARE D’AQUEST CONVENT AVESQUE DELNA (d’Elna) E DE MALLORCA, QUI MORI LA NIT DE SANT JOHAN DE L’ANY DEL SENYOR 1387. E AQUEST CARNER FONCH FET PER JAUME DE CIMA DE VINROMA CONSELLER DE MALLORQUES A SON GERMA QUE DEU TENGA EN GRACIA AMEN”. J. Mascaró Passarius expressa al *Corpus de Toponímia de Mallorca* (1986) aquesta mateixa idea de la següent manera (la citació, tanmateix, la firma G. Alomar Esteve): “En el siglo XIV era posesión de la familia CIMA, a la que perteneció uno de los más ilustres obispos de Mallorca, y antes de Elna, en el Rosselló, PERE DE CIMA, franciscano”. Sens dubte és aquesta informació la que fa dir a Catalina Moranta, madona de Vinromà fins l’any 1997, preguntada pels naixements esdevinguts a la possessió, que “també se diu que va néixer un homo que va ser bisbe”, o, en

1 Per a una comprensió més completa de l’etimologia del nom Vinromà, veure precisament la comunicació de Gabriel Alomar Garau “La toponímia de Vinromà (Muro)”, a BASSA, R.; CASELLAS, E.; PLANISI, H. (ed.) (2007): *XIX Jornades d’Antroponímia i Toponímia*. Palma: Universitat de les Illes Balears. 229 pàg. (Jornades, 5).

un altre moment de les converses, “i en aquells temps va néixer un homo, i va ser bisbe,... a Vinromà”.

Sobre aquests mateixos Cima, J. Santaner (1973) ha escrit que “Bernado de Cima, progenitor de Pedro de Cima, fue cortesano de los reyes Jaime II y Sancho. De tan noble señor, poseedor del estado y casa solariega de Vinromá, y de Margarita Riera, nació Pedro en fecha incierta, pero que se puede situar alrededor del año 1310”².

Any 1338 i següents: Arnau Massanet

El nom d'Arnau Massanet apareix en distints documents relacionat amb la propietat de Vinromà, d'acord amb la idea que es desprèn dels llibres de notaris i escrivans de la Cort Reial de Muro i Cúries del bisbe de Girona i comte d'Empúries, en els que el notari Bernat Roca (ARM, R-12, 1338-1339) escriu: *Arnau Massanet estableix a Pere i Guillem de Bellveí, per arrabassar o rompre un tros de garriga del rafal Vinromà confrontant amb el Campàs, per un període de sis anys (“esplets” o collites)*³ (ARM, R-12, 1338-1339). Posteriorment, el notari Guillem Mulner, en data de 4 de desembre de 1347, escriu que *Arnau Massanet i Bartomeu Goutard tracten sobre el camí que passa en gran part pel rafal de dit Massanet anomenat Vinromà*.⁴ (ARM, M-78, 1347, f. 13v-38). Després, el 10 de gener de 1348, *Arnau Massanet estableix a Jaume Carrera i Pere Jordà, d'ara a Nadal, la tercera part del rafal Vinromà per 11 quarteres i 2 barcelles de blat*⁵ (ARM, M-78, 1348, f. 53v). El notari Berenguer Mulet diu que, el 7 de novembre de 1339, *Bartomeu Goutard estableix a Bernat Vilar i Pere Molines un tros de garriga, perquè l'arrabassin, a l'alqueria Aumarell, d'ara a sis anys, confrontant amb el rafal Vinromà. Dit Goutard conrarà amb els seus bous*⁶ (ARM, M-74, 1939-40, f. 38). El notari Pere Terriola, en data de 27 de desembre de 1344, diu que *Arnau Massanet entrega, durant dos anys, a Salvador Gual, la tercera part del rafal Vinromà, a cens de 11 quarteres i mitja de blat*⁷ (ARM, T-387, 1344-45, f. 2).

Any 1454: Guillem Fornari, Marc Fornari i Joan Fornari

Aquests noms compareixen en la història de Vinromà a partir de la cita documental segons la qual *A 28 de Julio de 1454 en la Curia del Conde de Ampurias de la Ciudad de Mallorca Guillermo Fornari Ciudadano establece a Juan y Marcos Fornari una possession grande llamada Vinroma que es muchas possessiones esto en los Compassos del Casalroig y las cuestras de Villalba en el termino de Muro en el lugar de Villalba* (ARM, fol 116). Dins

2 Santaner, J. (1973) *Hombres Notables de Muro*. G. Miramar, Palma.

3 Alomar Esteve, G. i Rosselló Vaquer, R. (1989): *Història de Muro*, II, Mallorca, pàg. 161.

4 *Ibid.*, pàg. 253.

5 *Ibid.*, pàg. 253.

6 *Ibid.*, pàg. 258.

7 *Ibid.*, pàg. 278.

el terme municipal de Sa Pobla existeix encara el lloc de Can Fornari. S'ha de fer notar molt especialment que la cita transcrita conté el topònim novel·los dels *Compassos de Casalroig*, referit a un lloc que formaria part integrant de Vinromà, juntament amb les *cuestas de Villalba* –sens dubte referides a les actuals *ses Costes*–. En aquest punt, convé ressenyar la coincidència del topònim *els Compassos* amb *el Campàs* (consignat en les cites anteriors corresponents al propietari Arnau Massanet).

Any 1488 i següents: Joan Baró, Bartomeu Baró, Francisquina Barona

L'esmentat Joan Fornari ven Vinromà el dia 8 de març de 1488 a Joan Baró, i la finca passà l'any 1500 per herència al seu fill Bartomeu Baró, i l'any 1522 a Francisquina Barona, dona de Bartomeu Baró. Així es desprèn amb prou solvència documental de les actes notariales que constaten els successius traspassos de propietaris d'aquella època. A mode d'exemple, *Francisquina Barona tenia la mesma Posseccion por succession de Bartholome Baro su Marido según el testamento de este en poder de Falco notario a 1522 (...)*" (fol. 115); *Bartholomé Baro tenia dicha Posseccion como successor de Juan Baro su padre segun el testamento deste en poder de Yaime Socias notario (...)*" (fol. 115); *Iuan Baro tenia dicha posesion por haverla adquirida de Iuan Fornari según consta en la curia de la Baronía del Conde de Ampurias en la Villa de Muro a 8 de março de 1488 (...)* (fol. 115).

El nom de Joan Baró surt també en distints documents d'interès, en forma d'actes notariales: *La dona Blanca Femenia reclama a Joan Baró, posseïdor de Vinromà, les pensions que deu per raó de 5 lliures que fa cada any* (AH, 213, fol. 240v). També és citat el 22 d'agost de 1492, dient que *li han calat foc a la seva possessió, però no sap qui ho ha fet* (AH, 218, fol. 162).

Any 1524 i següents: Miquel Joan de Sant Martí, Raimundo de San Martín, Miquel Joan de Sant Martí, Lucrècia Despuig

L'any 1524, l'esmentada Francisquina Barona ven Vinromà a Miquel Joan de Sant Martí, que pertanyia a la important família mallorquina dels Sant Martí: *Miguel Juan de San Martin tenia la mesma posesion por haversela vendido Francisquina Barona mujer que fue de Bartholome Baron y otros en auto en la Curia de la Baronía del Conde de Ampurias a 30 de julio 1524* (fol. 114). A continuació, la possessió és dividida en dues parts, i l'any 1541 Raimon (Raimundo) de Sant Martí, fill de Miquel Joan, n'hereda una d'elles, que la passa l'any 1570 al seu fill Miquel Joan (*Miguel Juan de San Martin tenia la Posseccion de Vinroma por donacion que en contemplacion del Matrimonio con Lucrecia Dezpuch la hizo Raymundo de San Martin su padre a 7 de Julio de 1570*). Així, la donació que Raimon fa de la propietat de Vinromà al seu fill Miquel Joan té com a causa el regal de noces ("en contemplación de") pel seu matrimoni amb Lucrècia Despuig. L'any 1586, Lucrècia uneix les dues parts en què s'havia separat la finca (una part en alou de la cavalleria dels hereus de Raimon de Sant Martí, i altra part en alou del Comte d'Empúries).

Anys 1603 i següents: Pere Antoni de Sant Martí i els jesuïtes del convent de Sant Martí

D'acord amb una sentència de la Reial Audiència de l'any 1603, Lucrecia és condemnada a cedir Vinromà a Pere Antoni de Sant Martí, fill de Raimon de Sant Martí: *En essa sentencia fue condenada Lucrecia Despuig a evacuar dicha Possession de la qual tomo posesorio dicho Pedro Antonio de San Martin en virtud de dicha sentencia como consta por el auto de Possesorio de 5 Deziembre 1603 en poder de Antonio Collell notario escrivano de la Causa que esta en mesmo processo folio 35 y libro 5 de autos folio 413. Hiose essa adjudicacion de la Possesion y varios censales a Pedro Antonio de San Martin loco pignoris una cum functibus a dies petitionis por razon de creditos anteriores que tenia como heredero de Esperança San Marti y Francoli (fol. 121).*

L'any 1630, Pere Antoni de Sant Martí i la seva dona Catalina de Sant Martí i Simonet (potser un matrimoni entre cosins) fan donació de la possessió de Vinromà als jesuïtes de la Companyia de Jesús per tal d'ajudar a la fundació i el manteniment del col·legi i convent de Sant Martí, que estava situat a l'actual carrer de La Protectora de Palma: *Pedro Antonio de San Martin y Catalina de San Martin y Simonet su muger en la donacion de 30 de Octubre de 1630 [...] dieron [...] para despues de sus dias la Possession de Vinroma en la Villa de Muro con todo el ganado [...] todo para la Fundación del Colegio de San Martin. Es la mitad de esta possession en alodio de la Baronia del olim Conde de Ampurias y la mitad en alodio de los herederos de Pedro Antonio de San Martin (fol. 107).*

El cas és que la donació no es feu efectiva fins l'any 1647, mentre no es varen resoldre els plets que ella mateixa suscità. L'any 1650 la cúria de la Procuració Reial feu un manat als Jurats de sa Pobla perquè *assistiesse a ver señalar los terminos y limites de Vinroma (...). Por una parte la porcion de Vinroma que estava en alodio del Conde de Ampurias por otra parte con el Torrente que dividia el Término de la Villa de Muro del Termino de la Villa de la Puebla. Por otra parte con Possession de Juan Fornari de la Puebla Por otra parte con Margal de Femenina. Por otra parte con marjal de Christobal Mieras. Por otra parte con Possesion de Juan Mulet de la puebla y por otra parte con Possesion de Juan Bassa y segun el auto de Venta de essa mesma mitad de Vinroma que hizo Miguel Juan de San Martin a Lucrecia Despuch en poder de Miguel Çabater notario a 25 Noviembre 1586 que esta en libro 5 de autos folio 426 Son por una parte la porcion de la Possession de Vinroma que esta en alodio del Conde de Ampurias. Por otra parte con possession den Bassa de las Fites y con possession de Miguel Mulet por otra parte con Possesion dicha son Claret de Miquel Ballester y con Possesion de Christobal Mieras y con Bosquesico de Son Carbonell de Raymundo de San Martin quondam por otra parte con Possession de Son Fornari Torrente en medio. Llevose Causa en la Real Audiencia Joseph Bernat notario y fue declarado que el Torrente hiziese la division de las ante dichas comunas y Binroma y que se pusiesen Mojonos en los puestos señalados por el visor que antes intervino en la visura que hubo en dicho lugar (fols. 119, 120 i 121).*

Així, no va ser fins l'any 1761 que es publicà una sentència segons la qual els límits de Vinromà de la part que llinda amb els camps de cultiu de sa Pobla, s'establiren en els que assenyala físicament l'actual torrent de Muro.

L'any 1705, el mateix Col·legi de Sant Martí –val a dir els jesuïtes, aleshores propietaris de la finca– compraren a un tal Pere Bennàsser una quarterada de terra anomenada *la Closa*, topònim que no s'ha pogut consignar oralment i per tant desaparegut: *A 28 Abril 1705 en auto continuado en la Escrivania del olim Conde de Ampurias Pedro Benasser hizo de Rafael de la villa de Valldemosa vendió al Paborde Jayme Custurer Rector del Colegio de San Martin por precio de 15 lliures una pieza de tierra de tener de una quarterada llamada la closa en las costas de vinroma* (fol. 140).

Any 1773 i següents: Gabriel Pons, Jeroni Ribera

Uns anys després de la històrica expulsió dels jesuïtes dels territoris d'Espanya, l'any 1767, dictada pel rei Carles III, Vinromà apareix arrendada pel regne d'Espanya a un tal Gabriel Pons, i finalment fou comprada pel terratinent mallorquí Jeroni Ribera i Marquès. Un dels dos pogué ser el responsable de retxar i fer desaparèixer el signe IHS dels jesuïtes que probablement decorava l'interior de l'escut que avui adorna la façana de les cases de Vinromà (*vid.* foto 1).

S. XIX: Gabriel Alomar Fiol, Anna Barbarín Vanrell, Antoni I. Alomar Barbarín, Catalina Alomar Pujol, Antoni I. Alomar i Alomar, Gabriel Alomar Esteve

Cap a mitjans del segle XIX, Vinromà es ven al matrimoni format per Gabriel Alomar i Fiol (1797-1864), de Son Prim (Muro), i Anna Barbarín i Vanrell (1797-1867), de Palma. Aquest llinatge Barbarín –o l'italianitzat Barberini–, té l'interès de ser un llinatge desaparegut a Mallorca per falta de descendents mascles. El seu segell distintiu era constituït pel símbol d'una abella. L'any 1819, un dia després de l'incendi que afectà la capella de Sant Pere de la Catedral de Palma, el canonge Lluís Barberini finançà la instal·lació d'una reixa de metall, que té com a element decoratiu principal unes grans abelles de metall. De la família Barberini es conserva encara un palau a Roma, i els seus membres foren, com els de la família Borghese, significats ciutadans del Renaixement italià, entre els quals s'ha de destacar el Papa Urbà VIII.

Vinromà fou heretada per un dels dos fills de Gabriel Alomar i Fiol i Anna Barbarín, Antoni I. Alomar i Barbarín, de Son Prim (oncle de l'escriptor republicà Gabriel Alomar i Villalonga). Casat amb Maria Catalina Alomar i Pujol, de Son Perot, forma un matrimoni que representa la unió dels llinatges Alomar que romanien separats en les branques *de Son Prim* i *de Son Perot*. És aquesta mateixa Catalina Alomar i Pujol la que l'any 1861 penyora una part de la possessió com aval d'un préstec: *En la Villa de Inca dia 25 setiembre 1861 se me presento copia de una escritura otorgada a todos Don Cayetano Socias en 21 Agosto ultimo Doña Maria Catalina Alomar y Pujol vecina de Muro reconoce habra recibido de Don Jaqme y Miquel Tortell por ser vecino el primero de Muro y el segundo de Palma, tres mil libras que le han prestado el interes del cinco por ciento censual para responsabilidad obliga especialmente la parte del predio Vinroma que parece en la Villa de Muro la misma*

fecha de la escritura como todo consta escritura a que certifico Bernardo Roca (ARM CAPT HIP 200, fol. 154v).

Finalment, la possessió pertany a Antoni I. Alomar i Alomar (1865-1942), fill del matrimoni entre Antoni i Catalina, nascut a Muro en la casa que avui és el Museu Etnològic, i que la passà en herència a un dels seus tres fills, l'arquitecte i urbanista Gabriel Alomar i Esteve (1910-1997), nascut al carrer del Sol de Palma.

BIBLIOGRAFIA

ALCOVER, A. M.; MOLL, F. de B. (1930-62): *Diccionari Català-Valencià-Balear*, 10 vol., Editorial Moll, Palma.

ALOMAR ESTEVE, G. *et alii* (1994): *Història de Muro*, Vol. I, Ajuntament de Muro.

ALOMAR ESTEVE, G. i ROSSELLÓ VAQUER, R. (1989): *Història de Muro*, Vol. II, Ajuntament de Muro.

ALOMAR ESTEVE, G. i ROSSELLÓ VAQUER, R. (1990): *Història de Muro*, Vol. III, Ajuntament de Muro.

ALOMAR ESTEVE, G. (1987): *Una poble i una nissaga. La vila de Muro i els Alomar “de la Serra”*, Quaderns de Ca la Gran Cristiana, 8, Palma.

ALOMAR GARAU, G. (2007): “La toponímia de Vinromà (Muro)”, a BASSA, R.; CASELLAS, E.; PLANISI, H. (ed.) (2007): *XIX Jornades d'Antroponímia i Toponímia*. Palma: Universitat de les Illes Balears. 229 pàg. (Jornades, 5).

MAS FORNERS, A. (2002): “Colonització feudal i canvi toponímic a la Mallorca rural (1230-1350). El cas de la parròquia de Santa Margalida”, *Congrés Internacional de Toponímia i Onomástica Catalanes*, València, pàgs. 321-339.

MAS FORNERS, A. (1993): “La primera toponímia catalana dels actuals termes de Santa Margalida i Maria referida a unitats d'explotació agrària”, dins Planisi, H. i Rosselló, M., *Sobre onomástica. Jornades d'Antroponímia i Toponímia (1993-2002)*, Universitat de les Illes Balears, Serveis de Publicacions i Intercanvi Científic, Palma, 2004.

MASCARÓ PASARIUS, J. (1986): *Corpus de toponímia de Mallorca*, Palma de Mallorca, Tom II.

ORDINAS GARAU, A. (2001): *Geografia i Toponímia a les Illes Balears. La terminologia geogràfica en els noms de llocs*, Ed. Moll, col. “Els treballs i els dies”, 48, Palma.

- POVEDA, A. (1980): “Introducción al estudio de la toponimia árabe-musulmana de *Mayūrqa* según la documentación de los archivos de la *Ciutat de Mallorca* (1232-1276), *Awraq*, III, Madrid, p. 7-101.
- POVEDA, A. (1980): *Repertori de toponímia àrabo-musulmana de Mayūrqa segons la documentació dels arxius de la Ciutat de Mallorca (1232-1276/1229-1230)*. “Fontes Rerum Balearicum” III, 1979-80.
- POVEDA, A. (1988): *Toponímia àrabo-berber i espai social a les Illes Orientals d'al-Andalus*. Tesis doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona.
- ROSELLÓ BORDOY, G. (1994): *Escrit sobre la terra. Estudis de Toponímia*. Quaderns de Ca la Gran Cristiana, 12, Palma, 91 pp.
- ROSSELLÓ BORDOY, G. (2005): “La toponímia aràbiga de la partió d'Empúries”, dins H. Planisi Gili (coord.): *Jornades d'Antroponímia i Toponímia (2003-2004)*, Universitat de les Illes Balears i Govern de les Illes Balears, Palma, 2005.
- SOLER, A. (2001): “La conquesta de Mallorca per musulmans del Xarq Al-Andalus (902) i la toponímia balear”, dins *Congrés Internacional de Toponímia i Onomàstica Catalanes* (València, 18-21 d'abril de 2001). Universitat de València, ed. Denes, 2002.
- SOTO COMPANYY, R. (ed.) (1984): *CÒDEX CATALÀ del Llibre del Repartiment de Mallorca*, Conselleria d'Educació i Cultura del Govern Balears, Direcció General de Cultura. Fonts documentals del Regne de Mallorca.

AGRAÏMENTS

Per la transcripció i interpretació dels textos notariais, a Maria del Camí Dols Martorell, historiadora.

Foto 1. Escut de la façana de les cases de Vinromà, amb la decoració interior picada i desapareguda –probablement un IHS-iesus, símbol dels jesuïtes–.